רבינו נסים ביצה שנולדה פרק ראשון ביצה

ויבשלו מבעוד יום בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו אלא הזמנה בפה קאמר: חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט. דיו"ט נמי איקרי שבת ומשמע ליה אין יו"ט מכין לשבת מדכתיב גבי מן ומן לא היה יורד לישראל בשבתות וימים טובים כדאיתא במדרש אי נמי מה"א דהששי גמר לה דמשמע ליה הששי הידוע שהוא חול ברוב ולאפוקי יו"ט וכיון דשמעינן דאין יו"ט מכין לשבת ילפינן מקל וחומר דאין שבת מכינה ליו"ט ואחשבא רחמנא לסעודת שבת ויו"ט שיזמינוה מבעוד יום בחול אבל סעודת חול לא חשיבא ולא שייכא בה הזמנה מש"ה באחד בשבת בעלמא שאינו יו"ט לית לן למיסר ביצה שנולדה בו משום דאיתקן בידי שמים בשבת: **אלא** מעתה יו"ט דעלמא. שאינו אחר השבת: שבת דעלמא. שאינו אחר יו"ט: תשתרי. לגמוע ביצה חיה שנולדה בו: ומי גזרינן. ומי אחמור רבנן בביצה למיגזר היתרא אטו איסורא והתניא וכו': **ומדפרכינן** הכי משמע דאפי' ביו"ט אחר השבת שרו דאי ביו"ט דעלמא בלחוד מאי פריך ליגזור אטו הנך דמתיילדין ביומייהו הא הוייא לה גזירה לגזירה דהא נולדה ביו"ט דעלמא לא מיתסרא אלא משום גזירת יו"ט אחר השבת אלא ודאי סתמא קתני דשרו ואפילו ביו"ט אחר השבת וכיון שכן הוא איכא למידק ואמאי והא דילמא מאתמול גמרה לה והויא לה שבת מכינה ליו"ט דאע"ג דספיקא הוא הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא י"ל דביצים במעי תרנגולת אף על פי שהן גמורות הרי הן כאחד מאבריה דאע"ג דאמרינן לקמן [דף ו:] דמותרות לאכלן בחלב היינו לומר שאין תורת בשר עליהם אבל לענין הכנה חשיבא לן כגדולי תרנגולת עצמה דלא מיתסרי משום הכנה וכדכתבינן לעיל: ובירושלמי אמרו שאינו דומה טעם אכילתה מבחוץ והיינו משום שכל זמן שהיא בפנים אינה נעשית בריה לעצמה הלכך אפי' תאמר דמאתמול גמרה לה לא חשיבא ההיא הכנה כלל והרמב"ן ז"ל תירץ שאין הכנה אוסר אלא בדבר שלא בא לידו אלא מחמת אותה הכנה כגון ביצה שנולדה שאלמלא הכנת שבת לא באו לידו ביו"ט שאע"פ שהיינו יכולין לשחטה מ"מ כיון שלא שחטה וילדה מחמת שבת באה לידינו אבל הכא [ביצים גמורים] לא בא לידינו מחמת הכנת שבת אלא מחמתינו ששחטנו התרנגולת הלכך לא מיתסרי אפי' ביו"ט אחר השבת וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב סתם ולא חלק ושלא כדברי רבינו אפרים ז"ל שכתב דלא שרינן לה אלא ביו"ט דעלמא אבל לא ביו"ט שלאחר השבת: **איתמר שבת ויו"ט.** הסמוכין והוא הדין ליו"ט ושבת ול"ש שבת ויו"ט ראשון ול"ש שבת ויו"ט שני כגון שחל להיות יו"ט ראשון בשבת דחומרא דשבת ויו"ט טפי משני ימים טובים של גליות היינו משום דשני ימים טובים של גליות. תרוייהו ספק נינהו ובכל חד וחד איכא למימר שמא האי חול הוא אבל שבת ויו"ט שבת ודאי קדוש הוא ויו"ט הסמוך לה נמי שמא יו"ט גמור הוא: **דרב** אית ליה הכנה דרבה. פי' לאו דמיתסרא מדאורייתא דהא נולדה בראשון שריא ביה מדאורייתא ולא מיתסרא אלא משום גזרה כדאמרינן לעיל והיאך תאסר בשני אלא הכי קאמרינן דכיון דמיתסרא בראשון מדרבנן אסורה בשני משום הכנה שאם אתה מתירה בשני נמצא שהראשון (א) הכין לשני ולא לעצמו כיון שאסורה בו והוה ליה כביצה שנגמרה בראשון ונולדה בשני שלא הכינה לעצמו כלום אלא לשני אבל אם היינו יכולים לומר שלעצמו הכינה הדבר ברור שאף בשני מותרת: **ואידך** דאיתמר שני ימים טובים של גליות. שאין עושין אותן אלא בני גלות ישראל הרחוקים שאין השלוחין יכולין להגיע אצלם מר"ח ועד יו"ט לידע באיזה יום נקבע החדש אם ביום ל' או ביום ל"א עושין שני ימים טובים מספק: נולדה בזה. מותרת בזה דממה נפשך חד מינייהו חול הוא: נולדה בזה אסורה בזה. מפרשינן בגמ' משום דס"ל דקדושה אחת היא כלומר שהחכמים קבעוה על בני הגולה לעשותן לדורות מחמת ספק זה והטילום עליהם כחומר יום אחד ארוך: **ואידך** שני י"ט של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה. שהם ודאי חק חכמים קבוע להיות כיום ארוך שמתחלה לא מחמת ספק התחילו לעשותן כמו שיתפרש בסמוך בס"ד: וכ"ת כיון דאית לן הכנה דרבה היכי סמכינן אערובי תבשילין לאפות מיו"ט לשבת [וכי אתי תקנה דרבנן לעקור הכנה דאורייתא] י"ל דמדאורייתא לרכי שבת נעשין ביו"ט דהואיל ואי מקלע ליה אורחים חזי ליה וכדאיתא בפ' אלו עוברין (דף מו:) וכי תימא א"כ בטלה לה הכנה דרבה משום הואיל ליתא (א) דמשכחת לה בהכנה דממילא כגון ביצה שנולדה בשבת שאחר יו"ט דמאתמול גמרה לה דלא משכחת בה הואיל וכי תימא ואי אמרי' הואיל היכי כתב רחמנא לכם ודרשי' ביה [דף כא.] לכם ולא לעכו"ם איכא למימר במבשל להם דברים האסורים דליכא למימר בהו הואיל ודאמרי' לקמן [שם ע"ב] דאין מזמנין את העכו"ם גזירה שמא ירבה בשבילו ההיא מדרבנן בעלמא היא דמשום הואיל לא פקע אלא איסורא דאורייתא ואכתי אית ביה איסורא דרבנן ולהכי מצטרכי עירובי תבשילין למשרייה והיינו דאמר רבה האופה מיו"ט לחול אינו לוקה דמשמע מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא דרבנן מיהא איכא: **הלכך** לדידן דאית לן הכנה דרבה ביצה שנולדה בזה אסורה בזה ופירות נמי שנשרו בזה אסורים בזה דאע"ג דלא"א שיהיו אסורים מן התורה כביצה אפ"ה כיון דביומן אסור אף הוא אינו מכין לחבירו וה"ה לאפרוח שנולד ביום טוב

חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה א ליו"ט א"ל אביי אלא מעתה יו"ט דעלמא תשתרי גזירה יו"ט דעלמא אטו יום טוב לאחר שבת שבת דעלמא תשתרי גזירה משום שבת אחר יו"ט א"ל ומי גזרינן והתניא השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאכלן ביו"ט ואם איתא ב נגזור משום הנך דמתילדן ביומייהו א"ל ביצים גמורות במעי אמן מילתא דלא שכיח הוא ומילתא דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן: איתמר שבת ויו"ט רב אמר *נולדה בזה אסורה בזה ור' יוחנן אמר נולדה בזה מותרת בזה וקא מיפלגי בהכנה דרבה דרב אית ליה הכנה דרבה ור' יוחנן לית ליה הכנה דרבה וקי"ל כרב דאמר רבא הלכתא כותיה דרב בהני תלת בין לקולא ג בין לחומרא חדא הא דאמרן ואידך דאיתמר ב' ימים טובים של גליות. רב אמר נולדה בזה מותרת בזה ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה ואידך דאיתמר שני ימים טובים של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה

רש"י

מבעו"י בחול: **אין יו"ט מכין לשבת כו.** ויו"ט קריי שבת ובעיא סעודתא הזמנה והזמנתה בחול אבל סעודת חול לא חשיבא ולא שייך בה הזמנה הלכך באחד בשבת בחול לית לן למיסר ביצה שנולדה בשבת משום [דאתקן] בידי שמים דלא שייך ביה מוקצה: **יו"ט דעלמא.** שאינה אחר השבת: **ומי גזרינן.** ומי אחמור רבנן בביצה למיגזר היתר משום איסור: **שבת ויו"ט.** הסמוכין והוא הדין ליו"ט ושבת: **הכנה דרבה.** דאמר הכנה בידי שמים מיתסרא מיו"ט לשבת דסעודת שבת בעיא הזמנה מיום חול מן הכתוב: **של גליות.** שאין עושין אלא בני גולה הרחוקים מב"ד ואין השלוחין יכולין להגיע אצלן מר"ח ועד יו"ט ואין יודעין אם נקבע ר"ח ביום ל' או ביום ל"א: **מותרת בזה.** דחד מינייהו חול הוא וממה נפשך שרי: **אסורה בזה.** דקסברי קדושה אחת היא וחכמים קבעוה על בני הגולה לעשותן לדורות מחמת ספק זה והטילו עליהן כחומר יום ארוך: **רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה.** שהוא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ק מהל' י"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' שכב תקיג:

מסורת הש"ס

א) עי' בר"ן פ"ג דפסחים סי' תשמ"ז סוף ד"ה אתמר כו' שכ' סברא זו בשם התוס' ודחי לה וצ"ע ב) נ"ל מלומר:

קובץ הגהות

ב"ח (א) נ"ב וכה"ג כתבו גם התוס' ע"ש ועי' בדברי הרמב"ן בספר המלחמות במ"ש אדברי ה"ר אפרים בדין השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות: (ב) נ"ל אוכלא: (ג) נ"ב ביצה מדאורייתא בשבת ויו"ט עכ"ל: (ד) נ"ב עכ"ל: (ה) נ"ל והריני: (ו) ולא לומר הואיל כנ"ל:

שלטי הגבורים

א אין יו"ט מכין ליו"ט ומשום הכי אסרו לשחוט ביו"ט ראשון אחר אכילה לצורך יו"ט שני ואם העריס לשחוט ע"י שיאכל ממנו כזית בו ביום אסור ליהנות מאותה שחיטה ביו"ט ההוא דטפי החמירו בהערמה מבמזיד ועיין בתשובות הרשב"א גם בטור א"ח סי' תק"ג ל"ש שחיטה ל"ש בישול הכל אסור:

ב כתב הרא"ש ז"ל ויראה מה שתפס רב אלפס ז"ל שיטא דרבה עיקר אע"ג דרבי יוחנן אית ליה נמי טעמא דמשקין שזבו משום דנראה לו גזירה רחוקה לדמות ביצה למשקין שזבו ולפירות הנושרי' כדמפרש תלמודא משום דביצה (ב) אוכלים ובלועה ופירות מיגלו הלכך נראה לו לפרש משום הכנה כיון דקיימא לן הלכתא כרבה דאמר דאית ליה הכנה וגם קי"ל דכל ביצה דמיתלדא האידנא מאתמול גמרה לה ועוד נראה לו לפסוק לחומרא לאסור (ג):

ג כתב הרא"ש ז"ל וא"ת הא דאמר בירושלמי שיורי פתילה שכבו בשבת מהו להדליק ביו"ט רב ורבי חנינא אוסרים ור' יוחנן מתיר ומ"מ אין אנו נוהגין איסור מאחר דפסקינן הלכתא כרב י"ל משום דבירושל' לא אסיר ליה מטעם הכנה דלא שייך הכנה בכי האי גוונא אלא מטעם קדושה אחת אסר ליה דמסיק עלה בירושלמי רב הונא אמר בשם רב הלכה כד' זקנים רב חסדא מיחלפא שיטתיה דרב תמן הוא דעביד ליה שתי קדושות והכא עביד ליה קדושה אחת אלמא בהדיא מטעם קדושה אחת אסר ליה ולא מטעם הכנה והא דפסקינן כרב היינו באיסורי הכנה ומהאי טעמא נמי כי מיקלע שמחת תורה בא' בשבת שרי אתרוג באכילה אע"ג דבשבת אסור דשתי קדוש' הן והכנה אין כאן וה"ר ברוך בעל התרומות ז"ל כתב דרב חסדא לטעמיה דלית ליה הכנה בפ' בכל מערבין הלכך מפרש טעמיה דרב משום קדושה אחת אבל לדידן דאית לן הכנה אין מחלפין שיטתי' דרב וטעמא משום הכנה שיותר טובות הן להדליק כשהודלקו כבר יכבה הלכך בשבת ויום טוב ושני ימים טובים של ר"ה אסור להדליק בלילי יו"ט שני הפתילות שכבו בראשונה אם לא שנדלקו ונכבו בחול דהשתא הוכנו מערב יו"ט (ד):

שיטת ריב"ב

ובענין המוקצה כתב הרב דודי ז"ל הריני מוסר לך כלל גדול בתורת המוקצה כל מוקצה שבא על דבר שהנאתו ע"י מלאכה או מעשה המותר ביום טוב ואסור בשבת כגון בקוע עצים מן הקורות וכגון אין מסיקין בשברי כלים וכגון שחיטת המדבריות וכגון עז לחלבה ורחל לגיזתה והתרנגולת לביצתה ותורי דרדיא זהו מוקצה שאסור ביום טוב כרב יהודה ומאליו הוא נאסר בשבת משום מלאכה דאית ביה דהוא בקוע עצים וההיסק בשברי כלים והשחיטה למדבריות ולעז ולרחל ולתרנגולת ולשורים ואין אנו צריכין לאוסרם בשבת משום מוקצה וכן מי שהיה רוצה להעמיד משנתנו בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה אע"פ שהביצה אפשר לגומעה חיה מ"מ דרך הנאתה ע"י בשול הוא שהוא מעשה האסור בשבת וכל מוקצה שבא על דבר שדרך הנאתו בלא שום מלאכה ומעשה האסורים בשבת ואין בו שום איסור אלא משום מוקצה בלבד כגון להגביה מעל השולחן עצמות וקליפין שמתחלת השבת היו מוכנין לאדם אגב אמן ולא היו מוכנין לבהמה ועכשיו שנתפרקו העצמות מן הבשר והקליפות מן הפירות נעשו ראוין לבהמה אלא שהן מוקצין וכגון אתוך נבלה לפני הכלבים וכגון תמרי דעיקפא זהו מוקצה שמותר בשבת כר' שמעון ואין צריך לומר ביום טוב. ומכאן אתה למד לכל דיני המוקצה האמורין לשבת וביום טוב והרבה מהן שלא נזכר בהן הרב אלפסי ז"ל ובסוף מסכת זו תמצא מהם בכלל דבריו שכתב ממילא שמעי' דהני מילי דאינון עז לחלבה וכו' דכולהו ביום טוב אסירי ומאי דחזי מנהון למיכל מיניה בשבת כגון תמרי דעיקפא שרי למיכל מתמרי דעיקפא ולא ביו"ט. ועוד שנה בענין הזה בפירוש ואמר ותמרי דעיקפא כולהו לר"ג ביו"ט אסירי. וצריך אתה להזהר בהני המוקצה בכלל דברי הרב אלפסי שלא שם אל לבו ההפרש שהפרשנו בו והוא נכון וברור: **שבת ויום טוב.** הסמוכין והוא הדין ליום טוב ושבת: **רב אית ליה הכנה דרבה.** כלומר רב אית ליה טעמא דב"ה במתני' משום הכנה הוא וכדפירשה רבה וכי היכי דביצה שנולדה ביו"ט אסורה בו ביום משום גזרה דיום טוב אחר השבת דאית ביה איסור הכנה הם הכי נמי נולדה ביום טוב אסורה בשבת נולדה בשבת אסורה ביום טוב משום הכנה: **ור' יוחנן.** לית לי' לטעמא דב"ה במתני' משום הכנה הוא אלא משום גזרה דמשקין שזבו שאסרום משום גזרה דשמא יסחוט וכיון דטעמא דביצה כשהיא אסורה משום גזרה דשמא יסחוט די לנו אם נאסרה באותו יום שנולדה: **שני ימים טובים של גליות.** חד מנייהו חול הוא: **שני ימים טובים של ר"ה.** קדושה אריכתא היא וכיום אחד ארוך דמי:

המאור הקטן

(ה) **הריני** מוסר לך כלל גדול בתורת המוקצה כדי שתסתלק הקושיא הזו מעליך כל מוקצה שבא על דבר שהנאתו על ידי מלאכה או מעשה המותר ביו"ט ואסור בשבת כגון בקוע עצים הקורות וכגון אין מסיקין בשברי כלים

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור והריני מוסר לך כלל גדול בתורת המוקצה כו' עד וצריך אתה ליזהר בדיני המוקצה בכלל דברי הרב אלפסי ז"ל שלא שם אל לבו ההפרש שהפרשנו בו והוא נכון וברור:

אמר הכותב לא נכון ולא ברור ולא ראוי לסמוך עליו והוא משתבר בשברי כלים עצמן שמותר להשתמש בהן בשבת דקי"ל כסתם מתני' כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה ואיתמר עלה דר"מ היא ואיהו לית ליה במוקצה אלא מחמת איסור ולא קי"ל כר' יהודה דפליג עלה התם ואסר משום דנולד הוא מעיקרא כלי והשתא שברי כלי אי נמי משום דכיון דלא אתקין מאתמול להאי מלאכה אסירי כדאיתא בפירקא קמא דחולין ואילו ביו"ט לא מפלגינן בהו אלא בין עושין מעין מלאכה בין אינן משמשין כלום אסור להשתמש בהן ולטלטלן כלל דקי"ל כר' יהודה דאמר אין מסיקין בשברי כלים ואע"ג דסתם כולהו סברים חזו לכסויי בהו מאני כדמוכח התם ובפרק כירה אפילו הכי אסירי מדין מוקצה ובודאי אם היו מותרים לטלטול ולהשתמש בהן שום מלאכה היו מותרין אף להסיק בהן דהוו להו כלים והיה מרבה עליהם עצים מוכנים ומדליקן כמו שהוא עושה אף בכלים עצמן כדמפורש בפרק במה מדליקין הרי למדנו ששברי כלים מותרים בשבת ואסורין ביו"ט מטעם איסור מוקצה ואיכא מידי דבשבת שרו וביו"ט אסירי ועוד דגרסינן בפרק אין צדין אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שצלה בו בשר אסור לטלטלו ביו"ט וכו' ורבינא אמר אע"פ שאין עליו בשר מותר מידי דהוה אקוץ ברה"ר והא שפוד שמותר לטלטלו בשבת דכלי הוא ותורת כלי עליו ואע"פ שמלאכתו לאיסור היא הא קי"ל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר כ"ש שביו"ט מלאכתו להיתר היא ואפ"ה אסר ליה לגמרי דקאמר אסור לטלטלו ורבינא לא שרא אלא להניחו בקרן זוית מידי דהוה אקוץ ברה"ר ולא מפני צורך מקומו לפי שהוא מוקצה מחמת מיאוס וכמו שפירש"י ז"ל וליכא ספיקא דכרבינא קי"ל דבתרא הוא ועוד דאיהו הוא מאן דפסק בכל השבת כולה הלכה כר"ש בר ממוקצה מחמת איסור כדאיתא במס' שבת נמצינו למדין שכל מוקצה בין מחמת מיאוס בין מחמת דבר אחר אע"פ שמותר בשבת אסור ביו"ט כרב נחמן ורבינא דהוא בתרא דסבר לה כותיה ורב יהודה אמר שמואל גופיה אפשר דסבר לה הכי ואיכא למימר דטעמייהו בשפוד דבמוקצה מחמת מיאוס סבר לה כר' יהודה כלישנא דרב אחא דאמר בר ממוקצה מחמת מיאוס מיהו אנן כרבינא קי"ל כדפרישית מעתה כללו של בעל המאור ז"ל בטל והדין נותן שיבטל שהרי ביו"נו אין דרך לחלק בין תורי דרדיא והמדבריות לתמרי דעיקפא לאסור. שחיטת אלו משום מוקצה ולהתיר התמרים אע"פ שהן מוקצין כמותן שהרי השחיטה עצמה אינה מעכבת עלינו כלום ביו"ט וכיון שאיסור מוקצה ראוי להיות נוהג ביו"ט והוא נוהג יותר היה ראוי להם לחכמים להנהיגו בכל כדינו ולגזור אף בשבת מחמתו (ו) ב) כלומר הואיל

השגות הראב"ד

ז"ל ובעל ההלכות לא השגיחו בדרב נחמן דהלכה והכא אין מוקצה כרבי שמעון. והנך פלוגתא דאפילו האי במוקצים כבקוע עצים וכשחיטת תרנגולת והסקת שברי כלים והדומים להם כבר נמלאו בבלואי סחבות הזכרונות אשר כתבנו בנעורנו מפי מלמדנו ולא נתחוורו כהוגן. והבילה תקשה עליהו. גם כל הדברים כלם אינם מחוורים שהרי איסור שבת באותם הדברים אין משום מוקצה ואם שחט בשוגג מותר בשבת וביום טוב אסור כדעת רב נחמן והדר קושיין לדוכתיה. אלא הדרך ישר בעיני שלא להתמיה על דברי רב נחמן כמו שאפרש. ותחלה אומר שלא תהא סבור דבית הלל ורבי שמעון אית להו הכא לקולא והכא לחומרא דמאן דשרי שרי בתרוייהו ומאן דאסר אסר בתרוייהו ולישנא דגמרא הכי מוכח דהא לא אקשיה לב"ה הכא אית להו מוקצה והכא לית להו אלא אקשיה לר' דסתם מתניתין היכי מוכי סטרא לבי תרי ושני ליה אין ודאי לבית הלל לית להו מוקצה כלל כרבי שמעון אלא ר' היא ובעי לסתומא למלתיה ולא לפרסם ביום טוב כי היכי דלא נזלזלו בה ורובא דעלמא כי חזו מתניתין הכא לחומרא מחמרו ביה ואי חזו נמי שבת לקולא לא נפיק מיניה חורבה מיהו מאן דבקי בהלכה למעשה עביד הכא והכא לקולא וממי שהוא בקי אין חורבה יוצאה שהוא יודע העיקר ויודע שלא נסתם ביו"ט להחמיר אלא לשאינן בקיאין זה הדרך נ"ל בדברי רב נחמן ורבוי עליו. וביצה מ"מ אסורה כאן וכאן ואפי' הטלטול ואפילו בתרנגולת העומדת לאכילה כדברי רבה ורב יוסף ורבי יצחק וטעמא דמלתא משום דאתי למיכלה ומשקין שזבו נמי אסורין בטלטול שמא ישתה מהם ובבריית' דקתני שאסור לטלטלה אחד שבת ואחד יו"ט וכו' לדעת ר"נ רבי יהודה דאית ליה מוקצה ומוקצה דאורי' ומכלל דברינו אלה אין מחלוקת בדברי הרב ז"ל כי מי שאינו בקי בהוראה ועושה מעשה מתוך משנתו נוהג במוקצה ביום טוב שני להחמיר ובשבת להקל כדברי הרב ז"ל. וקרוב אני לומר שאם בא לישאל מורה יורה ביום טוב להחמיר ובשבת להקל כדברי רב נחמן חוץ מהביצה כדאמרן: